

induló, sugárszerű kiköltözések elméletével is. Valószínűsíthető, hogy a budai oldalon fekvő agglomerációs települések, kedvezőbb fekvésüknél, helyzetüknél, könnyebb megközelíthetőségüknél, előnyösebb földrajzi adottságaiknál fogva erősebb vonzóerőt jelentenek a magasabban képzett költözők körében, a másik oldalon pedig elérhetetlenek az alacsonyabban iskolázottak számára. Ezek a területek tekinthetők tehát Budapest igazi szuburb területeinek. A másik oldalon, a déli területeken, úgy tűnik nem a klasszikus szuburbanizáció okozza az ott is megfigyelhető népességnövekedést. Minthogy az itt fekvő településeken a diplomások aránya, azaz a magasán kvalifikáltak aránya nem, vagy csak jóval kisebb mértékben nő, úgy tűnik, ez a társadalmi réteg nem, illetve kevésbé szerepel a beköltözők között. A déli szektor vándorlási különbségének 1990 és 2001 közötti pozitív egyenlegéből arra lehet következtetni, hogy az e területet választók iskolázottsági szintje, ezzel pedig társadalmi státusa alacsonyabb, ha nem is a legalacsonyabb. Természetesen a fővárosból való kiköltözések megindulása, egyben a jobb módúak lehetőségeinek szélesedése, és a rosszabb helyzetben lévők gyakori kényszerhelyzetbe kerülése mind a rendszerváltás időszakára, illetve az azt követő évekre tehető.

Gergely Júlia

Az emlékeink olyasvalamik, amelyekért hálásnak kell lennünk

A tanulmány az oral history kutatási módszer háttérében álló elméleteket igyekszik fel tárni.¹ Az oral history típusú visszaemlékezések elsődleges, közvetlen forrásai egy releváns kép felállításának, az élettörténeti emlékek forrásként való alkalmazása rendkívüli hitelességet, természetességet biztosít. Ugyanakkor felmerül a kérdés, hogy a szóban elbeszélte történelem, mint emlékezés-gyűjtemény során milyen szerepet játszik maga az emlékezet.

Az emlékezet, mint agyi tevékenység során számos egymástól különálló független folyamat játszódik le.² Az emlékezet életünk egyik szükséges feltétele.³ Egy-egy faj fenntartásához nélkülözhetetlen, hogy képes legyen a rá jellemző tulajdonságokat elraktározni, amelyeket később újra lehet másolni. A fajra jellemző tulajdonságok, azaz a genetikai örökség így lesz része a faj emlékezetének. Ehhez társul még az a fajta „individuális emlékezet”,⁴ amely a különböző fajokat képessé teszi a tanulásra és a helyzethez való alkalmazkodásra.

Az ember emlékei nem hasonlíthatók az életünkről készült egy-egy fényképfelvételhez.⁵ Emlékeink korábbi tapasztalatokat, illatokat, színeket, zajokat, érzelmeket, benyomásokat tartalmaznak. Az emlékezés így szubjektív tapasztalat, olyan szubjektív folyamat, amely során az agy számos területéről törnek elő a korábban elraktározott szunnyadó emlékek. Jellegéből adódik, hogy a bennünk felhalmozódott emlékeinket az újabb tapasztalatok átalakítják, átírják. Így a háttérismeretek beleolvadnak történeteink kódolásába. Daniel

1 Készült a Debreceni Egyetem nevelés- és művelődéstudományi doktori programja keretében. Témavezető: Dr. Brezsnaynszky László.

2 Schacter, Daniel L. (1998) *Emlékeink nyomában*. Budapest, Háttér Kiadó. p. 18.

3 Rui Da Silva Neves (2000) *Emlékek, képek, gondolatok*. Budapest, Osiris Kiadó. p. 30.

4 Uo. p. 30.

5 Schacter (1998) i.m. p. 19.

Schacter véleménye szerint múltbeli emlékeink meghatározzák, befolyásolják a jelen eseményeit.⁶

Mi is az emlék? Schacter szerint emlék az, amikor a ránk, mint emlékezőre vonatkozó információt megfelelő időben és helyen képesek vagyunk felidézni.⁷ Endel Tulving pszichológus hozzáteszi, hogy az emlékezésnek ez a fajtája az epizodikus memóriára támaszkodik, amely lehetővé teszi, hogy tudatosan emlékezzünk életünk személyes élményeire, és emlékeink is ettől válnak egyedivé.⁸ Az emlékezés így az ember szubjektív tapasztalata.

Az emlékek előhívásának körülményeit gondosan meg kell terveznünk. A megfelelően megfogalmazott kérdéssel befolyásolhatjuk, hogy a visszaemlékező személy mire emlékezzon. Az emlékek előhívását segítő szempontok felébreszthetik a megfakuló emlékeket. Pataki úgy gondolja, hogy az élettörténeti narratívumok során „a visszaemlékezések torzításai gátolhatják az érzelmi élmények pontos felidézését.”⁹ Hozzáteszi, hogy a „reprodukálás pillanatának érzelmi-hangulati állapota” elősegíti a hasonló jellegű élmények pontos felidézését.¹⁰ Schacter véleménye szerint az, hogy emlékezzünk-e egy korábbi eseményre nemcsak a múltbeli eseményektől, de a „jelen történéseitől” is függ,¹¹ hozzáteszi, hogy az emlékezés csak a jelen részeként kapja meg a jelentését, így az „a múlt és a jelen kölcsönhatásából fakad.”¹²

Pászka Imre kiegészítése szerint azért is kell megértenünk az emlékezési folyamatok működését, mert véleménye szerint „a megélt élet eseményeinek felidézése rekonstrukció, s egyben konstrukció is, vagyis reflexív folyamat.”¹³ Ezek a visszaemlékezők „saját igazságaik”, amikor a bennük élő emlékek hálóján keresztül tárják fel megélt élményeiket. Gyáni Gábor ezzel összefüggésben Bartlett cambridgei pszichológus elméletét idézi – amely teljesen megfelel Pászka véleményének is –, mely szerint „az emlékezés sokkal inkább konstrukciós kérdés, sem mint pusztán reprodukció”, azaz az emlékezés során a személy egy bizonyos „séma” alapján eleveníti fel emlékeit.¹⁴

Hermann Ebbinghaus vizsgálta először tudományos módszerekkel az emlékezés és felejtés tulajdonságait.¹⁵ Önmagán végzett kísérlete során nagy mennyiségű értelmetlen betűsort tanult meg, amelyet bizonyos időközönként megpróbált felidézni. A tanulás utáni felidézés legrövidebb ideje egy óra volt, a leghosszabb kihagyás pedig egy hónap. Megállapításairól felejtési görbét állított fel. Megfigyelései szerint a felejtés mértéke kezdetben gyors volt, majd fokozatosan csökkent. A betűsorok megtanulása után egy hónappal nem sokkal többet felejtett, mint, amikor 9 óra elteltével próbálta felidézni azokat. A személyes jelentőségű emlékekre éppúgy vonatkozik Ebbinghaus felejtési görbéje. A kognitív pszichológusok véleménye szerint ugyanakkor emlékképeink megfakulására hatással vannak azok az események, amelyek az új információ rögzülésénél szerepet játszottak.¹⁶

6 Uo. p. 19.

7 Uo. p. 34.

8 Uo. p. 34.

9 Pataki Ferenc (2004) *Érzelem és identitás*. Budapest, Új Mandátum Kiadó. p. 198.

10 Uo. p. 198.

11 Schacter (1998) i.m. p. 44.

12 Uo. p. 48.

13 Pászka Imre (2007) *Narratív történetformák*. Szeged, Belvedere Maridionale. p. 272.

14 Gyáni Gábor (2000) *Emlékezés és oral history*. In: Gyáni Gábor, *Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése*. Budapest, Napvilág Kiadó. p. 130.

15 Schacter, Daniel L. (2002) *Az emlékezet hét bűne*. Budapest, HVG Kiadó. pp. 24–26.

16 Uo. p. 40.

Az emlékek természetét számos tény befolyásolhatja. Lehet az egy szín, egy illat, egy tárgy, egy ránk mély benyomást tevő személy, egy kellemes vagy kellemetlen esemény, valamely természeti jelenség, amelyre rácsodálkoztunk stb. Minél kidolgozottabb az adott emlék, annál kevésbé fog elfelejtődni.

A visszaemlékezés során kialakult kép annál élesebb és tisztább, minél inkább érintett a visszaemlékező az átélt eseményekben. Gyáni Gábor erről úgy vélekedik, hogy „a személyes érintettség döntő módon hat arra, mit észlelünk és arra is, hogyan emlékezünk.”¹⁷ Vértesi Lázár „az emlék megtapadásáról” beszél, amely szerinte attól függ, hogy az emlékező személyesen mennyire érintett az eseményekben.¹⁸ Úgy is fogalmazhatunk, hogy különböző emberek az érintettség folytán másként emlékeznek egyazon történetre. Azt a tényt, hogy ki milyen képet alakít ki és őriz magában egy múltbeli eseménnyel, személlyel kapcsolatban, befolyásolja a felejtés, az eltelt idő, a rálátás a történetekre. Befolyásolja az a nem mellőzhető szempont, hogy a jelen hogyan vélekedik a múlttól, mennyire szépíti meg annak eseményeit, mit értékel át. Mennyire más a kortárs vélemény, mennyiben változtatta meg, alakította át az eltelt idő a múlttól, annak képviselőiről alkotott képet.

A pszichológiában számos elmélet foglalkozik az emlékezéssel. Az egyik megközelítés Maurice Halbwachs nevéhez fűződik. Az emlékezet társadalmi keretei című, 1925-ben megjelenő munkájában dolgozza ki a kollektív emlékezet fogalmát és elméletét.¹⁹ Koncepciója szerint az emlék a beszédől elvonatkoztatott kép, míg az emlékezés nyelvhez és szavakhoz köthető.²⁰ Az egyén saját emlékezettel rendelkezik, az ember emléke független az őt körülvevő társadalmi környezettől, de egyéni és csoport viszonylatban is az emlékezés rekonstruktív. Halbwachs az emlékezetet mintegy társadalmi jelenséget értelmezi, amely szociális tartalmú, mert egy közösséget reprezentál, a nyelvhez kötődő tulajdonságát tekintve pedig rekonstrukció. Gyáni Gábor értelmezésében a nyelv az, amely keretet biztosít az emlékezésnek. A múlt rekonstruálásának, így az biztosítja a kollektivitást is.²¹

Halbwachs szerint „Bármely igazságnak egy konkrét esemény, személy vagy helyszín alakját kell öltenie, hogy gyökeret verjen a csoport emlékezetében.”²² Pászka kiemeli még, hogy a csoport, a közösség jelen van az emlékezet tartalmában.²³ Pászka Imre tovább elemezve Halbwachsot úgy véli, hogy a múltat egy emlékezeti szűrőn át elevenítjük fel, ahol a szűrő biztosítja azt a társas jelleget, mely szerint az egyén az adott társadalmi szerepnek megfelelően emlékszik.²⁴ Mindaddig, amíg az egyén tagja az adott csoportnak őrizi ezeket az emlékeket. Szűrőként befolyásolhatják az emlékezést az érzelmi változások, a csoport elhagyása, új események létrejötte. Pataki Ferencet idézi Pászka, aki az emlékezet tartalmának változása kapcsán én-védelemről a kedvező én-kép megőrzéséről, sémaképzésről beszél.²⁵ Halbwachs elmélete alapján Pászka úgy véli, hogy az emlékezés annak egyik tevékenysége mellett szociális,²⁶ társas jelenség is, amely a társas kapcsolatokra jellemző

17 Gyáni Gábor (2000) i.m. p. 131.

18 Vértesi Lázár (2004) *Oral history. Aetas* 19. No. 1. pp. 158–173.

19 Pászka Imre (2007) i.m. p. 273.

20 Gyáni Gábor (2000) i.m. p. 129.

21 Uo. p. 130.

22 Pászka Imre (2007) i.m. p. 278.

23 Uo. p. 274.

24 Uo. p. 275.

25 Uo. p. 283.

26 Uo. p. 276.

helyzetekben nyilvánul meg, mint például párbeszéd, társalgás, elbeszélés, történetmondás stb. Azaz az emlékezet fennmaradásának lételeme a kommunikáció és benne a nyelv, mint közvetítő elem. A csoport, mint emlékező közösség saját történetével, a rá jellemző kommunikációs formákkal, magatartási móddal, identitás tudattal az új tapasztalatokkal kiegészülve alakítja múltját.

Assmann úgy magyarázza Halbwachs elméletét, hogy „... az emlékezet tényei megfelelés, hasonlóság és folytonosság szerint szelektálnak..., az emlékezet csoportfüggősége rekonstruktív jellegű.”²⁷

Halbwachs elmélete szól a felejtésről is. Véleménye szerint az emlékezetet egy adott csoport kulturális és társadalmi keretei határozzák meg. Pászka idézésében: „a keretek szervezik az emlékezetet, az emlékezt, miközben az emlékezet és az emlékezés alanya az egyes ember.”²⁸ Amikor ezek a keretek megváltoznak, átértékelődnek, új értelmezést kapnak, akkor lép fel a felejtés. Halbwachs szerint nemcsak az emlékezet, hanem a felejtés is társadalmi jelenség.²⁹

Halbwachs nyomán az emlékezettel kapcsolatos másik elmélet Bartlett nevéhez köthető. Elméletének az alapja, hogy „az emlékezet nem reprodukál, hanem rekonstruál.”³⁰ Bartlett szerint az emlékezés nem pusztán felidézése egy múltbeli eseménynek. Visszaemlékezés során az emlék úgy módosul, ahogyan azt a jelen eseményei és a megélt emlék óta felhalmozódott tapasztalatok befolyásolják, alakítják a pillanatnyi érdeknek megfelelően. Gyáni kiemeli, hogy Bartlett elmélete szerint már az észlelés is attitűd jellegű,³¹ azaz az emlék felidézése olyan konstrukciós folyamat, amelyet ez az attitűd befolyásolhat. Az emlékezés tehát mondja Gyáni „mindig a jelenből íródik.”³² Bartlett emellett fontosnak tartja az emlékezet sematizáló módját is.³³ Azaz az emlékezés azon túl, hogy tartalmazza az egyszer megtörtént eseményeket, magában foglalja az ezekhez kapcsolódó feltevéseket, általánosításokat, új kényszereket, általános sémákat. Pászka Imre szavaival élve „a narratív történetformák értelmezési kerete az emlékezettartalmak mentén kapcsolódik az életút objektívnek tekintett tényeihez.”³⁴

Assmann úgy vélekedik, hogy az emlékezet – akár egyéni vagy kollektív – „két irányban működik, visszafelé és előre, az emlékezet eszerint nemcsak a múltat rekonstruálja, hanem a jelen és jövő tapasztalatát is szervezi.”³⁵

Pataki Ferenc Mancusot és Sarlint idézi, akik szerint az „én-elbeszélések” középpontjában levő egyén, mint történet szerkesztő már régóta ismert tény: „A történetmondás mindent átható emberi aktivitás volt – legalábbis a homéroszi eposzok időszaka óta” – mondják.³⁶ Pataki kiemeli még, hogy elméletük szerint az én-elbeszéléseket (self-narratives) az egyén ugyanolyan módon alkotja meg, mint ahogyan megfogalmaz egy kitalált törté-

27 Uo. p. 279.

28 Uo. p. 276.

29 Uo. p. 277.

30 Uo. p. 282.

31 Gyáni Gábor (2000) i.m. p. 131.

32 Uo. p. 131.

33 Uo. p. 282.

34 Uo. p. 282.

35 Uo. p. 279.

36 Pataki Ferenc (2001) *Élettörténet és identitás*. Budapest, Osiris Kiadó. p. 310.

netet. Pataki továbbgondolva Mancusoék elméletét, először Gergent idézi, aki úgy véli, hogy „Éppen adott identitásunk... nem valamilyen hirtelen előálló és rejtelmes esemény, hanem az élettörténet logikus eredménye”.³⁷ Majd McAdams szavait emeli ki „... történeteket szerkesztünk avégett, hogy életünk szétszórt elemeit integráljuk... Mindannyian önéletrajz-szerkesztők-par excellence történetmesélők- vagyunk. Az identitás valójában nem egyéb, mint életünk története.”³⁸ Pataki ezt azzal egészíti ki, hogy az élettörténetet az én-rendszer és az egyén identitásának kereteként értelmezi. Véleménye szerint az élettörténet az egyén emlékezetében rögzült, és folyamatosan át is alakul, valamint illeszkedik az adott társadalom történeti és kulturális – de kiegészíthetjük, hogy annak politikai és szociális – rendszerébe.

Pataki fontosnak tartja kiemelni, hogy „az önéletrajz szerkesztését és közlését tanuljuk”, azaz ez egy szocializációs folyamat következménye. Freemant idézi, aki szerint az egyén az életével kapcsolatos történeteket először mások elbeszéléséből ismeri meg. A közvetlen családtagok, ismerősök, barátok felidézéséből tanulja meg megőrizni saját élményeit, kulturális tapasztalatait. Aztán jönnek majd az önálló emlékezettel átélt élettörténetek. Ezt nevezi Nelson „társas interakciós modellnek”.³⁹ Eszerint a gyermek az őt körülvevő felnőtt környezettel való kapcsolattartás és kommunikáció révén képes elsajátítani a „pragmatikus és az elbeszélő nyelvhasználat különbségét, csakis így válik lehetségessé az átélt események önéletrajzi elbeszéléssé alakításának és másokkal való megosztásának készsége.”⁴⁰ Rendkívül szemléletesen fogalmaz Pataki, amikor azt mondja, hogy „az egyén identitás-történetében, mint szubjektív tükörben a megélt történelem valósága jelenik meg, jóllehet „tükör által homályosan”.⁴¹

Az egyén szubjektív tükrét az őt szocializáló csoport és annak kulturális, nyelvi, történelmi emlékei határozzák meg. Az a sajátos értékrend, életszemlélet, tapasztalat, életvitel, jellegzetes csoportkommunikáció, öltözködési forma, nyelvhasználat, társadalmi viselkedési forma, amelyek a csoportközi interakciók során tesznek szert olyan jelentésre, amely kijelöli a csoport határait. Más-más csoportnak másként torzít a tükör. Minden közösség a maga által kialakított, formált emlékeket látja viszont a tükörben. Ez az ő alternatív igazságuk. A kollektív emlékezet egy adott közösség, és a közösséget alkotó egyének saját tükörképe. A közösség szempontjából pedig összetartó ereje van, de mondhatjuk azt is, hogy a közösség ereje tagjainak személyes emlékezetében rejlik. Pataki úgy véli, hogy a személyes és kollektív emlékezet közötti kölcsönhatás eredménye az egyén identitásának kialakítása.

Pászka kiemeli, hogy „a kollektív emlékezet vonatkoztatási keretei között az egyén csak arra emlékszik, amit a közösségi csoportkommunikáció számára közvetít”.⁴² A kollektív emlékezet keretét az adott közösség vagy csoport emlékezete tartalmazza, az egyén „személyes igazsága” így lesz szerves része a kollektíven kialakított képnek. Vértesi Niedermüller Pétert idézi, aki szerint „az elbeszélte élettörténet... a történések sorozatán keresztül... felfejti azokat az interpretációs mechanizmusokat és stratégiákat, amelyek segítségével az

---

37 Uo. p. 310.

38 Uo. p. 310.

39 Uo. p. 313.

40 Uo. p. 313.

41 Pataki Ferenc (2001) i.m. p. 68.

42 Pászka Imre (2007) i.m. p. 277.

individuum, a közösség saját életvilágát szervezi, s amelyek segítségével önmagát egy szélesebb kontextusban, társadalmi terekben és történeti időkben elhelyezi”.⁴³

Halbwachs az idő és helyhez való kötöttség, a csoporthoz kötődés és a rekonstruktivitás jellege alapján három kritériumban határozza meg az emlékezet alakzatait. Az emlékek egy adott időponthoz és meghatározott helyhez köthetők, az események időben és térben játszódnak. A csoporthoz kötődés mögött a csoport által közvetített normáknak, a csoport által képviselt értékeknek, kommunikációs formáknak az összessége áll. A rekonstruktív jelleg tartalmazza mindazt, amit a csoport a múltból az emlékezetében őriz.

Pászka megemlíti, hogy „bármilyen új csak rekonstruált múlt alakjában léphet fel”.⁴⁴ Halbwachsot idézi, aki azt mondja, hogy „hagyomány csak hagyományra, múlt csak múltra váltható”.⁴⁵ Pászka ebben a folyamatosságot látja, azaz, hogy a társadalomban a domináns csoportok helyét idővel más csoportok foglalják el a múlt helyébe pedig nem teljesen új eszmék kerülnek.

F. Michael Connelly és D. Jean Clandinin három általánosan jellemző faktort különböztetnek meg a narratív kutatásban, amelyek meghatározzák az elemzés kiterjedését. Ezek az időbeliség (temporality), a közösség (sociality) és a hely (place).⁴⁶

A nyelv az emlékezés folyamatában az egyén memóriájában megjelenő képek „megszólatatásában” szolgál eszközként. A „narratív kronológiának” megfelelően az egyén elmondja vagy leírja megszerkesztett élettörténetét. Külön kell elemeznünk a visszaemlékezésnek ezt a két alapvető jellegét. Az élettörténet elbeszélése során a megfelelően és gondosan megfogalmazott kérdésekkel befolyásolhatjuk, hogy a kísérleti személy mire emlékezzen. Az emlékek torzulása így jelentősen függ a vizsgálati módszerektől is. Ugyanakkor az emlékek előhívását segítő támpontok felébbreszthetik a szunnyadó emlékeket. A „kibeszélés összeesküvése” gátolhatja és megakadályozhatja a szubjektív, narratív igazság felszínre kerülését.

A szóbeli közlés során a hallott szöveg sok mindenről árulkodhat. A közlés kísérőelemei, mint pl. a beszéd sebessége, a hanglejtés, a szünet, a beszéd folyamatossága, a kiejtés, a tájszólás használata, a nyelv szabatosága, a grammatikai pontosság, a hangnem, a stílus, a választékos szóhasználat, az érzelem megjelenése a beszéd közben, mimika, gesztusok, mind-mind árulkodó jelek lehetnek a hallgató számára arról, hogy a visszaemlékező mennyire érintett az elbeszélésben, kötődik vagy éppen menekül a felidézett eseményekhez. Mivel az interjúalany a válaszaiban nem strukturált gondosan megszerkesztett irodalmi nyelvet használ, a nyelv ilyenformán az emlékező viszonyulását is képes kifejezni az átélt eseményekhez. Az emberek mindennapi életüket történetekké formálják, amelyben ők és közösségük tagjai a szereplők. Történetekben, elbeszélésekben megfogalmazva fejezik ki múltjukat.

F. Michael Connelly és D. Jean Clandinin véleménye szerint az egyén, mint visszaemlékező esetében a „story” mint kifejezési forma egyfajta „nyitás”, amelyen keresztül a személy kilép a világba, és amelyen keresztül a világról szerzett tapasztalatait közvetíti és tölti meg személyes tartalommal.⁴⁷ Ily módon nézve a narratívum az a jelenség, amit a kutatás so-

43 Vértési Lázár (2004) i.m. p. 167.

44 Pászka Imre (2007) i.m. p. 277.

45 Uo. p. 279.

46 Connelly and Clandinin (1990) *Narrative Inquiry*. Educational Researcher. Vol. 19. No. 5. pp. 477–485.

47 Uo. p. 480.

rán tanulmányozunk. Gyarmati Gyöngyi egy tanulmányában Barbara W. Sommer-Mary Kay Quinlandet idézi. Az amerikai szerzőpáros véleménye szerint a szóbeli közléssel járó kifejezőeszközök árulkodhatnak arról, hogy az elbeszélő mennyire érintett az átélte történetekben. Szerintük ezért „... a tanúvallomás narratív jellege miatt fontos az elbeszélő szövegszerkezet, a narratívum elemzése is.”⁴⁸

Gyarmati Gyöngyi tanulmányában az oral history interjú interaktív folyamatnak képezi el.⁴⁹ Értelmezésében az emlékezés felidézésében segítő kérdező és az interjúalany között aktív kapcsolat jön létre, mely során mindketten formálják a másik véleményét.

A kutató az interjú során a hallott narratíva és a kapott új információ birtokában alakítja a kérdéseket, így közösen irányítják az emlékezést.

Thompson szerint maga a történész kutató tárja fel a kutatandó forrást, a kérdéseit, irányítja a tanúvallomásokat, értelmezi, formálja és publikálja a kapott anyagot.

Vértesi Lázár „megosztott szerzőségről” beszél ezzel kapcsolatban.⁵⁰

Szabolcs Éva a kvalitatív kutatást a kutatásban résztvevő személyek közötti kommunikációs folyamatként értelmezi, melyben a kutató és a visszaemlékezők egy közös cél érdekében dolgoznak együtt, így „nem is cél a kutatói függetlenség biztosítása...”⁵¹

Szabolcs a kvantitatív és kvalitatív metodológia összehasonlítása során úgy véli, hogy a kvalitatív kutatásban a kutató aktív szereplő, aki a kutatás folyamán elválaszthatatlan magától a kutatott témától vagy személytől.⁵²

Gyáni szerint az interaktív folyamat során a kérdező „szövegszerkesztővé” lép elő, aki „kívülről” irányítja az interjút.⁵³

A tanulmány az egyéni élettörténetek jellegzetes tulajdonságait, hordozóit kívánta bemutatni. A pszichológiai elméletek, az emlék kialakulásának, felidézésének és elfelejtésének alaposabb ismerete számos támpontot kínál arra, hogy a kutatási gyakorlatban közvetlenül alkalmazzuk az itt szerzett ismereteket.

Vargáné Nagy Anikó

Az első osztályos olvasókönyvek olvasmányainak világképe és értékszemlélete¹

A felnövekvő nemzedékek szocializációjában meghatározó szerepet tölt be az iskola. A társadalom – a család mellett – ezen intézménytől várja el, hogy felkészítse a fiatal generációkat a sikeres életre; átadja azon ismereteket, melyek nélkülözhetetlenek a társadalmi boldoguláshoz. Mindezen elvárások magukban foglalják azt a látens követelményt is, hogy az iskolarendszer által közvetített tudás képezze le a mindenkori társadalom, világ állapotát.

48 Gyarmati Gyöngyi (2004) Az oral history kézikönyve. *Múltunk*. No. 4. pp. 197–206.

49 Uo. p. 197.

50 Vértesi Lázár (2004) i.m. p. 165.

51 Szabolcs Éva (2001) *Kvalitatív kutatási metodológia a pedagógiában*. Budapest, Műszaki Könyvkiadó. p. 46.

52 Uo. p. 24.

53 Gyáni Gábor (2000) i.m. p. 143.

¹ Jelen tanulmány az azonos című, 2009 tavaszán elkészült szakdolgozat (konzulens: Dr. Heller Mária) rövidített, átdolgozott változata.